

**RASHTRASANT TUKADOJI MAHARAJ NAGPUR UNIVERSITY,
NAGPUR**

(Established by Government of Central Provinces Education Department by Notification No. 513, dated 1st of August, 1923 & presently a State University governed by Maharashtra Universities Act, 1994).
(Academic Section)

Shri Chhatrapati Shivaji Maharaj Administrative Premises, Maharajbagh Chowk, Civil Lines, Nagpur-01.
Tel No: 0712- 2525417, 2532063 Fax No. 0712- 2532841, 2561347

No. 154

Date: 19th June, 2008

NOTIFICATION

To,

The Principal,
of all colleges
Affiliated to Rashtrasant Tukadoji
Maharaj Nagpur University, Nagpur.

Subject : Direction No. 10 of 2008

Sir/Madam,

I am forwarding herewith a copy of the Direction No. 10 of 2008 issued by the Hon'ble Vice-Chancellor under Section 14(8) of Maharashtra Universities Act, 1994 "Direction regarding the examinations leading to the Environmental Studies of different faculties" to be implemented from Academic Session 2007-2008 as an addendum enclosure to already notified notification No. 2 dated 27th February, 2007 along with syllabus.

You are further requested to kindly bring it to the notice of all teachers and students of your college.

Thanking you,

Yours faithfully,

Subhash Belsare
(Subhash Belsare)

Registrar

Rashtrasant Tukadoji Maharaj
Nagpur University, Nagpur.

Encl: As above.

No. Acad./ 3352

Nagpur, dated the 19th June, 2008

Copy for information and necessary action alongwith the Direction, scheme and Syllabi as mentioned above to :-

1. Dean all Faculties, Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University, Nagpur.
2. The Director, B.C.U.D. Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University, Nagpur
3. The Controller of Examinations, Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University, Nagpur.
4. The Deputy Registrar(Exams.), Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University, Nagpur.
5. The Asstt. Registrar (Prof.Exams.), Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University, Nagpur.
6. The Asstt. Registrar (Conf.), Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University, Nagpur.
7. The Asstt. Registrar (Exams. & Enqur.), Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University, Nagpur.
8. The Asstt. Registrar University's Sub- Centre at Gadchiroli, R.T.M.Nagpur University, Nagpur.
9. The Office in-charge, Publication Section, R.T.M.Nagpur University, Nagpur.
10. Superintendent in-Charge in Ordinance Section R.T.M. Nagpur University, Nagpur.
11. The P. A. to the Hon'ble Vice-Chancellor, R.T.M. Nagpur University, Nagpur.
12. The P. A. to The Hon'ble Pro-Vice-Chancellor, R.T.M. Nagpur University, Nagpur.
13. The P. A. to the Registrar, R.T.M. Nagpur University, Nagpur.
14. Mrs. Veena Prakash, Information Scientist, R.T.M. Nagpur University, Nagpur.

RASHTRASANT TUKADOJI MAHARAJ NAGPUR UNIVERSITY, NAGPUR.

DIRECTION NO. 10 OF 2008

DIRECTION REGARDING THE COMPULSORY COURSE WITH ENVIRONMENTAL STUDIES

(Issued under section 14(8) of the Maharashtra Universities Act, 1994.)

WHEREAS, the Maharashtra Universities Act No. XXXV of 1994 (hereinafter referred to as the Act) has come into force with effect from 22th July, 1994 and has been amended from time to time.

AND

WHEREAS, the various communications from the Government of India vide communication No. H 11018/1/2001 – CPA (Vol. IV) dated 22nd December, 2003, with respect to Hon'ble Supreme Court judgment No. 1030/91 PIL/ dated 22nd December, 2003 and Letter No. 10/ADG/SUM/2004/441 dated 29th April, 2004 directed the university to include compulsory course on Environmental Studies at the University level.

AND

WHEREAS, the University Grants Commission, New Delhi vide its D. O. No. F.13-1/2000 (EA/EN/V/COS-I) dated 16th April, 2004 directed the university to implement the six months model syllabus as compulsory course of Environmental Studies for the under-graduate courses in all streams of higher education.

AND

WHEREAS, the Hon'ble Vice-Chancellor, R.T.M. Nagpur University, Nagpur has constituted a committee under the Chairmanship of Prof. A. R. Kulkarni for adopting the syllabus of University Grants Commission with necessary changes if required.

AND

WHEREAS, the said committee has accordingly framed the syllabus in its meeting held on 25th July, 2006 and submitted the same on 28th July, 2007. The same syllabus was further placed in all the Board of Studies of different faculties under the compulsory mandate of Supreme Court. The same was accepted on behalf of Academic & Management Council under Section 14(7) by the Hon'ble Vice-Chancellor on dated 30-9-2006.

AND

(2)

WHEREAS, the action of 14(7) was ratified by the Academic Council vide its item No. 337 dated 19th/20th July, 2007 and the same was notified being urgent item vide notification no. 2 dated 27th February, 2007 along with syllabus for implementation from the session 2007-08.

AND

WHEREAS, it is expedient to provide an Ordinance for the purpose of establishing and executing this course for implementation in the university. The process to promulgate the Ordinance would be an time consuming process which could prevent its implementation from the academic session 2007-2008. It is felt expedient to issue the direction as an inter immediate legislation during the pendency period upto Ordinance formation.

Now, therefore, I, Dr. S. N. Pathan, Vice – Chancellor, Rashtrantsant Tukadoji Maharaj Nagpur University, Nagpur in exercise of the powers vested under Section 14 (8) of the Maharashtra University Act, 1994 to issue the following Direction:

1. This course will be called as compulsory course of Six months duration in Environmental Studies at under-graduate level of all branches and faculties of higher education under this university and will be taught in second year and can be cleared in the third year in case the students remains absent or fails to clear the course in its first attempt.
2. This direction will come into force with effect from the academic year 2007-2008.
3. The Principal would appoint Coordinator and Assistant Coordinator as per need to coordinate the teaching of the course, appoint contributory teachers, if necessary. At the end of the course, the college would conduct the examination. It will appoint paper setters and examiners. The final grades of candidates should be informed to the university. The expenditure for all the required manpower be met from the remaining amount of fees.
4. Qualifications of a Teacher: A teacher in any subject possessing knowledge to teach the "Course on Environmental Studies" shall be eligible.
5. The course should be taught in second year and can be cleared in third year in case the student remains absent or fails to clear the course.
6. This course is also compulsory for external students. In case of external students, they can enroll themselves in any college for this course and can complete the course.
7. The relevant guidelines regarding the scheme of examination (Annexure –A) and fee structure (Annexure –B) enclosed herewith the Direction.

Nagpur

Date: 13.6.2008

DR. S. N. PATHAN
VICE-CHANCELLOR

(3)

Annexure –A Scheme of Examination/Gradation

1. The candidate will have to pass in the examination of this course in order to obtain degree certificate from the University as per the following scheme of examinations.

A) The theory question paper would carry 75 marks – 50 for objective type questions covering various aspects of the syllabus (50 questions, each of one mark) and 25 marks for one essay type question.)

At the end of the course the student would be evaluated for 100 marks with distribution as below –

Field note book	-	25
Objective Questions	-	50
Essay type question	-	25
Passing marks	-	40

The result would be declared in grades –

Grade O : above 75; A: 61-75; B:51-60; C: 40-50

OR

B) In view of the above entire course the students in terms of batches of 20 students each may be assigned a project work encompassing Community People's Bio-diversity Register (PBR) of any Gram Panchayat as per the format of Bio-diversity Authority of India under the guidance of a teacher. The PBR should be evaluated for 100 marks.

ANNEXURE - B FEE STRUCTURE

A fee of Rs. 100/- per student be charged and its utilization is as : Rs. 20/- will be sent to the university and Rs.16/- to Principal to be utilized for infrastructure and administrative expenses pertinent to the course as approved by the University vide Notification No. N/Acad/1668 dated 16th July, 2007.

RASHTRASANT TUKADOJI MAHARAJ NAGPUR UNIVERSITY

NOTIFICATION

No. 2...

Dated: 27 February, 2007

It is notified for general information of all the concerned that the Hon'ble Vice Chancellor has approved under Section 14(7) of the Maharashtra University Act, 1994 on behalf of Academic Council accepting the syllabus for compulsory course of six-month duration in Environment Studies at under graduate course of all branches and faculties of higher education on the guidelines of already accepted and approved pattern of UGC model to be implemented for the session 2007-2008.

Encl:- Syllabus

N. B. Jaisan
Registrar,

Rashtrasant Tukadoji Maharaj
Nagpur University, Nagpur.

No. Acad./1437.

Nagpur Dated 27th Feb., 2007

Copy forwarded for information and necessary action to:-

1. All Principals/Directors of all colleges affiliated to Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University, Nagpur.
2. All the Deans of the Faculties, Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University, Nagpur
3. The Controller of Examinations,
4. The Deputy Registrar (Exams.)
5. The Asstt. Registrar (Prof. Exams)/(Exams.)
/(Confidential/Exams. & Enqr.)
6. The Asstt. Registrar (University Sub-Centre), Gadchiroli
7. The P. A. to the Hon'ble Vice Chancellor,
8. The P. A. to Hon'ble Pro-Vice Chancellor,
9. The P. A. to the Registrar.

Rashtrasant Tukadoji Maharaj
Nagpur University, Nagpur.

*Prof. Meshram Sir
Please do the needful
22/2/07
20/2/07*

(Ar. Vilas Ramteke)

(Ar. Vilas Ramteke)
Deputy Registrar (Acad.)
Rashtrasant Tukadoji Maharaj
Nagpur University, Nagpur.

Role of individual and institutions in prevention of pollution.

Floods, earthquake, cyclone, landslides

१ जुलै २००७

पिंपळापुणे अँड कं. पब्लिशर्स

ओगले वाडा, हिंदू मुलींचे शाळेजवळ, महाल, नागपूर - ४४० ०३२.

फोन : ०७१२ - २७७३५५२

वितरक :

पिंपळापुणे बुक डिस्ट्रीब्युटर्स

ओगले वाडा, हिंदू मुलींचे शाळेजवळ, महाल, नागपूर - ४४० ०३२.

फोन : ०७१२ - २७२४३१८, मोबाईल : ९४२२१०५४७३

सप्रेम नमस्कार,

राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपूर विद्यापीठाने जुलै २००७ पासून सुरु शैक्षणिक सत्रापासून बी.अ., बी.कॉम्., व बी.एस्.सी. व इतर विद्याशाखांकरिता Environmental Studies हा विषय अनिवार्य केला आहे याची आपणास कल्पना आहेच. यु.जी.सी. च्या अभ्यासक्रमानुसार आम्ही मराठी व English माध्यमातून खालील दोन पुस्तके प्रकाशित केली आहेत.

(१) पर्यावरणशास्त्र

लेखक : प्राचार्य डॉ. विठ्ठल धारपुरे

किंमत २०० रुपये

(२) A Course on Environmental Studies

By Principal Dr. Deshpande, Dr. Chudiwale,
Dr. Joshi, Dr. Lad

Price Rs. 200

या दोनही पुस्तकांची प्रकरण रचना खाली देत आहोत. त्यावरून ही पुस्तके आपल्या अभ्यासक्रमाप्रमाणे आहेत, याची आपणास खात्री होईल. आपली ऑर्डर यावी ही विनंती.

पर्यावरणशास्त्र

प्रकरण रचना :

१. पर्यावरण अभ्यासाचे बहुविद्याशाखीय स्वरूप (The Multidisciplinary Nature of Environmental Studies)
२. सामाजिक प्रश्न आणि पर्यावरण (Social Issues & the Environment)
३. मानवी लोकसंख्या आणि पर्यावरण (Human Population & Environment)
४. नैसर्गिक साधनसंपदा (Natural Resources)
५. परिसंस्था (Ecosystem)
६. जैव विविधता आणि त्यांचे संवर्धन (Biodiversity & Its Conservation)
७. पर्यावरण प्रदूषण व आपत्ती व्यवस्थापन (Environmental Pollution & Disaster Management)
८. क्षेत्र अभ्यास (Field Work)

raj

07

A Course on Environmental Studies

Contents :

Section - ONE : Aspects of Environmental Studies

1. Introduction
2. Environment and the Social Aspects
3. Human Population affecting the Environment
4. Natural Resources
5. Ecosystems
6. Bio Diversity
7. Environmental Pollution

Section - TWO : A Workbook on Environmental Studies

8. Introduction
9. Field work on Visits - I : Study of Ecosystems
10. Fieldwork on visits - II : Study of Environmental Pollution
11. General Studies : Study of Biodiversity
12. Appendices

(Ar. Vilas Ramteke)
Deputy Registrar (Acad.)
Rashtrasant Tukadoji Maharaj

CURRICULUM FOR THE COURSE ENVIRONMENTAL STUDIES

(At Undergraduate level, compulsory for all faculties)
(50 Lectures Course, spread over 6 months, at the rate of 4 lectures/week)

Unit I : Introduction (2)*

Definition, scope and importance; Need for public awareness – institutions in environment, people in environment.

Unit II : Natural Resources (2)

Renewable and non-renewable and associated problems; Role of an individual in conservation of natural resources; Equitable use of resources for sustainable lifestyles.

Unit III : Ecosystems (8)

Concept of an ecosystem – understanding ecosystems, ecosystem degradation, resource utilization.

Structure and functions of an ecosystem – producers, consumers and decomposers.

Energy flow in the ecosystem – water, carbon, oxygen, nitrogen and energy cycles, integration of cycles in nature.

Ecological succession; Food chains, food webs and ecological pyramids; Ecosystem types – characteristic features, structure and functions of forest, grassland, desert and aquatic ecosystems.

Unit IV : Bio-diversity (10)

Introduction – biodiversity at genetic, species and ecosystem levels

Bio-geographic classification of India

Value of biodiversity – Consumptive use value, productive use value, social, ethical, moral, aesthetic and optional value of biodiversity.

India as a mega-diversity nation; hotspots of biodiversity

Threats to bio-diversity – habitat loss, poaching of wildlife, man-wild life conflicts.

Common endangered and endemic plant and animal species of India.

In situ and Ex situ conservation of biodiversity

Unit V : Pollution (6)

Definition; Causes, effects and control measures of air, water, soil, marine, noise and thermal pollutions and nuclear hazards.

Solid waste management – Causes, effects and control measures of urban and industrial waste.

Role of individual and institutions in prevention of pollution.

Disaster management – Floods, earthquake, cyclone, landslides

Unit VI : Social Issues and the Environment (12)

Unsustainable to sustainable development; Urban problems related to energy; Water conservation, rainwater harvesting, watershed management; Problems and concerns of resettlement and rehabilitation of affected people.

Environmental ethics - issues and possible solutions - Resource consumption patterns and need for equitable utilization; Equity disparity in Western and Eastern countries; Urban and rural equity issues; need for gender equity.

Preserving resources for future generations. The rights of animals; Ethical basis of environment education and awareness; Conservation ethics and traditional value systems of India.

Climate change, global warming, acid rain, Ozone layer depletion, nuclear accidents and holocausts.

Wasteland Reclamation; Consumerism and Waste products.

Environment legislations -The Environment (protection) Act; The water (Prevention and Control of Pollution) Act; The Wildlife Protection Act; Forest Conservation Act; Issues involved in enforcement of environmental legislations - environment impact assessment (EIA), Citizens actions and action groups.

Public awareness - Using an environmental calendar of activities, self initiation.

Unit VII : Human Population and the Environment (10)

Global population growth, variation among nations. Population explosion; Family Welfare Programmes - methods of sterilization; Urbanization.

Environment and human health - Climate and health, infectious diseases, water-related diseases, risk due to chemicals in food, Cancer and environment.

Human rights - Equity, Nutrition and health rights, Intellectual property rights (IPRS), Community Biodiversity registers (CBRs).

Value education - environmental values, valuing nature, valuing cultures, social justice, human heritage, equitable use of resources, common property resources, ecological degradation.

HIV/AIDS; Women and Child Welfare; Information technology in environment and human health.

*(Number of lectures suggested)

Scope and depth of each unit taught would be as per UGC Publication "a Text Book of Environmental Studies for Undergraduate Courses by Erach Bharucha", published by Universities Press (India) Pvt.Ltd., Hyderabad - 500 029..

Students be exposed to atleast 4 local field visits to record observations on the Ecosystem Structure, Common Plant and Animal Species, Pollution sites, Desertified areas etc. The field notebook maintained by the student would be evaluated for 25 marks at the end of the course period.

Guidelines for Implementation :

- I. The theory question paper would carry 75 marks – 50 for objective type questions covering various aspects of the syllabus (50 questions, each of one mark) and 25 marks for one essay type question.

At the end of the course the student would be evaluated for 100 marks with distribution as below –

Field note book	-	25
Objective Questions	-	50
Essay type question	-	25
Passing marks	-	40

The result would be declared in grades –

Grade O : above 75; A : 61-75; B : 51-60; C : 40-50

- II A fee of Rs.100/- per student be charged and its utilization is as : Rs.20/- will be sent to the university and Rs.16/- to Principal to be utilized for infrastructure and administrative expenses pertinent to the course. However the final fee structure may be decided by the appropriate authority of the University.

- III The Principal would appoint Coordinator and Assistant Coordinator as per need to coordinate the teaching of the course, appoint contributory teachers, if necessary. At the end of the course, the college would conduct the examination. It will appoint paper setters and examiners. The final grades of candidates should be informed to the university. The expenditure for all the required manpower be met from the remaining amount of fees.

- IV Qualifications of a Teacher : A teacher in any subject possessing knowledge to teach the "Course on Environmental Studies" shall be eligible.

- V The course should be taught in second year and can be cleared in third year in case the student remains absent or fails to clear the course.

- VI The candidate will have to pass in the examination of this course in order to obtain degree certificate from the University.

OR 8 batch 20,

In view of entire course the student may be assigned a project work encompassing Community/Biodiversity Register (CBR) of any Gram-Panchayat as per format of National Biodiversity Authority of India under the guidance of a teacher. This CBR should be evaluated for 100 marks.

राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपूर विद्यापीठ

(सेंट्रल प्रोव्हिन्सेस शासन, शिक्षण विभागाची अधिसूचना क्रमांक ५१३ दिनांक १ ऑगस्ट, १९२३ द्वारा स्थापित व
महाराष्ट्र विद्यापीठ अधिनियम, १९९४ द्वारा संचालित राज्य विद्यापीठ)

निकाल विभाग

परीक्षा भवन, एल.आय.टी. परिसर, अमरावती रोड, नागपूर - ४४००३३ ☎ ०७१२-२५३४२८०

क्र/प.नि./नि.वि./२०११/०२

दिनांक:- २ जानेवारी २०१२

प्रति,

- १ रा.तु.म.ना. विद्यापीठातील सर्व शैक्षणिक विभागाचे विभाग प्रमुख
- २ रा.तु.म.ना. विद्यापीठाद्वारा संचालित महाविद्यालयाचे प्राचार्य/संचालक
- ३ रा.तु.म.ना. विद्यापीठातील संलग्नित सर्व महाविद्यालयाचे प्राचार्य/संचालक

विषय :- पर्यावरण शास्त्र विषयाचे गुण/श्रेणी पाठविण्याबाबत.

महोदय/महोदया,

आपणास कळविण्यात येते की, विद्यापीठाद्वारे निर्गमित निर्देश क्र. १०/२०१० नुसार पदव्युत्तर अभ्यासक्रमातील द्वितीय वर्षाला पर्यावरण शास्त्र हा विषय अनिवार्य करण्यात आला आहे. ज्या अभ्यासक्रमात पर्यावरण शास्त्र हा एक विषय आहे तिथे आवश्यक नाही.

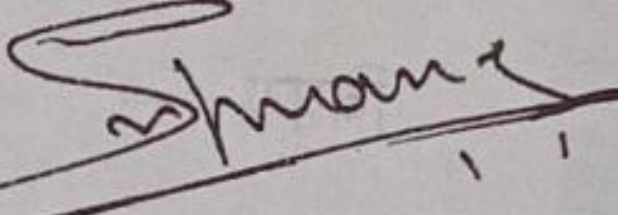
उपरोक्त निर्देशानुसार महाविद्यालयात प्रवेश घेणारे किंवा बहिःशाल विद्यार्थी अशा सर्वांना हा विषय आवश्यक आहे. विद्यार्थ्यांनी काही कारणास्तव परीक्षा दिली नसेल किंवा अनुत्तीर्ण झाला असेल तर त्या विद्यार्थ्यांना तृतीय वर्षाला ही परीक्षा देणे आवश्यक आहे, ज्या विद्यार्थ्यांची गुण/श्रेणी प्राप्त होणार नाही अशा सर्व विद्यार्थ्यांचे निकाल थांबविण्यात येतील म्हणून महाविद्यालयांनी सर्व विद्यार्थ्यांची द्वितीय वर्षाला पर्यावरण शास्त्र विषयाची परीक्षा घेऊन प्रत्येक विद्यार्थ्यांचे रु. २०/- प्रति विद्यार्थी प्रमाणे परीक्षा शुल्क विद्यापीठात भरून गुण/श्रेणी तालिका पावती सह निकाल विभागात परीक्षा सुरू झाल्यापासून आठ दिवसांच्या आत सादर करावे आणि पर्यावरण शास्त्र परीक्षेच्या गुण/श्रेणी तालिकेचा नमूना संबंधीत परीक्षेच्या विभागाकडून घेण्यात यावा. गुण/श्रेणी तालिकेचा तक्ता घेतांना महाविद्यालयातील सर्व विद्यार्थ्यांचे आसन क्रमांक आले किंवा नाही याची खात्री करून

घ्यावी त्यात आसन क्रमांक नसलेल्या विद्यार्थ्यांची वेगळी यादी तयार करून अभ्यासक्रमानुसार निकाल विभागात स्वतः येऊन सादर करावे. पर्यावरण शास्त्राची यादी अभ्यासक्रम व वर्ष निहाय असावी. विद्यापीठात परीक्षा शुल्क भरलेल्या पावती शिवाय गुण/श्रेणी स्विकारण्यात येणार नाही. तसेच विद्यापीठाच्या इतर विभागात सादर केलेले गुण/श्रेणी विचारात घेता येणार नाही. त्याचप्रमाणे टपाल द्वारे प्राप्त गुण/श्रेणी तालिकेचा निकालात समावेश करण्यात येणार नाही. करिता महाविद्यालयाच्या कर्मचाऱ्यांने स्वतः येऊन थेट निकाल विभागात पर्यावरण शास्त्राचे गुण/श्रेणी सादर करावे.

सोबत :-

निर्देश क्र. २/२०१०

आपला

(डॉ. एस.पी.काणे)
परीक्षा नियंत्रक

RASHTRASANT TUKADOJI MAHARAJ NAGPUR UNIVERSITY, NAGPUR

DIRECTION NO. 2 OF 2010

DIRECTION REGARDING THE COMPULSORY COURSE WITH ENVIRONMENTAL STUDIES

(Issued under section 14(8) of the Maharashtra Universities Act, 1994)

WHEREAS, the Maharashtra Universities Act XXXV of 1994 (hereinafter referred to as the Act) has come into force with effect from 22nd July, 1994 and has been amended from time to time.

AND

WHEREAS, the various communications from the Government of India vide communication No. 11018/1/2001 – CPA (Vol. IV) dated 22nd December, 2003 with respect to Hon'ble Supreme Court judgment No. 1030/91 PII/ dated 22nd December, 2003 and Letter No. 10/ADG/SUM/2004/441 dated 29th April, 2004 directed the university to include compulsory course on Environmental Studies at the University level.

AND

WHEREAS, the University Grants Communication, New Delhi vide its D.O. No. F.13-1/2000(EA/EN/V/COS-1) dated 16th April, 2004 directed the university to implement the six months model syllabus as compulsory course of Environmental Studies for the under-graduate courses in all streams of higher education.

AND

WHEREAS, the Hon'ble Vice-Chancellor. R.T.M. Nagpur University. Nagpur has constituted a committee under the Chairmanship of Prof. A. R. Kulkarni for adopting the syllabus of University Grants Communication with necessary changes if required.

AND

WHEREAS, the said committee has accordingly framed the syllabus in its meeting held on 25th July, 2006 and submitted the same on 29th July, 2007. The same syllabus was further placed in all the Board of Studies of different faculties under the compulsory mandate of Supreme Court. The same was accepted on behalf of Academic & Management Council under Section 14(7) by the Hon'ble Vice-Chancellor on dated 30-9-2006

AND

(2)

WHEREAS, the action of 14(7) was ratified by the Academic Council vide its item No. 337 dated 19th /20th July, 2007 and the same was notified being urgent item vide notification no.2 dated 27th February, 2007 along with syllabus for implementation from the session 2007-08.

AND

WHEREAS, it is expedient to provide an Ordinance for the purpose of establishing and executing this course for implementation in the university. The process to promulgate the Ordinance would be an time consuming process which would prevent its implementation from the academic session 2007-2008. It is felt expedient to issue the direction as an inter immediate legislation during the pendency period upto Ordinance formation.

Now, therefore I Dr. S.N. Pathan, Vice-Chancellor of Rashtrasant Tukadoji Maharaj Nagpur University, Nagpur in exercise of powers vested under section 14(8) of the Maharashtra University Act 1994 to issue the following Direction:

1. This course will be called as compulsory course of Six months duration in Environmental Studies at under-graduate level of all branches and faculties of higher education under this university and will be taught in second year and can be cleared in the third year in case the students remains absent or fails to clear the course in its first attempt.

“Provided that the provision of this direction will not be applicable to those course in which the subject Environmental has been included as subject of study and examination such as B.Sc. (Environmental Science) and all other similar cases at U.G. level.”

2. This direction will come into force with effect from the academic year 2007-2008

3. The Principal would appoint Coordinator and Assistant Coordinator as per need to coordinate the teaching of the course, appoint contributory teachers, if necessary, At the end of the course, the college would conduct the examination. It will appoint paper setters and examiners. The final grades of candidates should be informed to the university. The expenditure for all the required manpower be met from the remaining amount of fees.

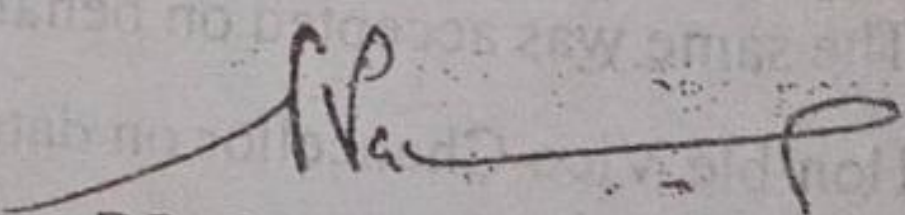
4. Qualifications of a Teacher: A teacher in any subject possessing knowledge to teach the “Course on Environmental Studies” shall be eligible.

5. The course should be taught in second year and can be cleared the third year in case the students remains absent or fails to clear the course.

6. This course is also compulsory for external students. In case of external students, they can enroll themselves in any college for this course and can complete the course.

7. The relevant guidelines regarding the scheme of examination (Annexure-A) and fees structure (Annexure-B) enclosed herewith the Direction. The Direction-No. 10 of 2008 hereby stand repealed.

Nagpur
Date:: 6.2.2010

DR. S.N. PATHAN
VICE-CHANCELLOR

Annexure-A Scheme of Examination/Gradation

1. The candidate will have to pass in the examination of this course in order to obtain degree certificate from the University as per the following scheme of examinations.

A) The theory question paper would carry 75 marks – 50 for objective type questions covering various aspects of the syllabus (50 questions, each of one mark) and 25 marks for one essay type question.)

At the end of the course the student would be evaluated for 100 marks with distribution as below –

Field note book	-	25
Objective Questions	-	50
Essay type question	-	25
Passing marks	-	<u>40</u>

The result would be declared in grades –

Grade-0: above 75; A-61-75; B-51-60; C-40-50

OR

B) In view of the above entire course the students in terms of batches of 20 students each may be assigned a project work encompassing Community People's Bio-diversity Registrar(PBR) of any Gram Panchayat as per the format of Bio-diversity Authority of India under the guidance of a teacher. The PBR should be evaluated for 100 marks.

ANNEXURE – B FEE STRUCTURE

A fee of Rs. 100/- per student be charged and its utilization is as follows : Rs. 20/- will be sent to the university and Rs. 16/- to Principal to be utilized for infrastructure and administrative expenses pertinent to the course as approved by the University vide Notification No. N/Acad./1668 dated 16th July, 2007.

पर्यावरणशास्त्र अभ्यासक्रमासाठी
ई-लर्निंग सुविधा उपलब्ध करून
देणेबाबत

महाराष्ट्र शासन
उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक एनजीसी २०१०/(२०५/१०)/मशि-४
मंत्रालय विस्तार, मुंबई ४०० ०३२
दिनांक ९ जुलै, २०१०

संदर्भ - शासन आदेश क्र.एनजीसी २००९/(३९/०९)/मशि-३,
दि.२९ ऑगस्ट, २००९

प्रस्तावना :

मा. सर्वोच्च न्यायालयाच्या आदेशानुसार विद्यापीठ अनुदान आयोग, नवी दिल्ली यांनी पर्यावरणशास्त्र हा अभ्यासक्रम देशातील सर्व विद्यापीठातील पदवी अभ्यासक्रमासाठी अनिवार्य विषय म्हणून लागू करण्याचे आदेश निर्गमित केले आहेत. विद्यापीठ अनुदान आयोगाने पर्यावरणशास्त्र अभ्यासक्रम अनिवार्य केला असला तरी सदर विषयासाठी अनुदान तसेच नवीन पदे अनुज्ञेय केलेली नाहीत. तथापि सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्णयाच्या अनुषंगाने तयार केलेल्या अभ्यासक्रम हा विद्यार्थ्यांना शिकविणे आवश्यक असल्याने पदे व अनुदान अनुज्ञेय नसल्याने तो ई-लर्निंगच्या सुविधेद्वारे विद्यार्थ्यांना उपलब्ध करून दिल्यास त्यांचा त्यांना स्वयं अभ्यास करण्यासाठी उपयोग होईल. हे विचारात घेवून विद्यापीठ अनुदान आयोगाने विहित केलेल्या अभ्यासक्रमाप्रमाणे ई-लर्निंग अभ्यासक्रम तयार करण्यासाठी लायकॉज टेक्नॉलॉजीज प्रा. लि. या नवी मुंबईस्थित कंपनीने तज्ञांचा गट स्थापन करून त्यांचेकडून अभ्यासक्रम तयार करून घेतला आहे.

ई-लर्निंग च्या माध्यमातून सदर अभ्यासक्रम राबविण्याचे फायदे खालीलप्रमाणे आहेत :-

- १) महाविद्यालयांना हा अभ्यासक्रम शिकविण्यासाठी लागणारा प्रशासकीय /शैक्षणिक वेळ व खर्च वाचेल
- २) सर्व विद्यार्थ्यांना सारख्याच दर्जाचा अभ्यासक्रम उपलब्ध असेल
- ३) सदरील अभ्यासक्रमात पर्यावरण, प्रदुषण व सुजाण नागरिकत्व हा मुख्य गाभा असल्यामुळे राज्यातील विद्यार्थ्यांमध्ये पर्यावरण जागृती निर्माण होईल.
- ४) अभ्यासक्रम सीडी / ऑनलाईन स्वरूपात असल्यामुळे गो-ग्रीन या पर्यावरण तत्वाचा अवलंब होईल.

विद्यार्थ्यांना ई-लर्निंग सीडीद्वारे अध्यायनाची सुविधा उपलब्ध करून दिल्यामुळे त्यांना हा विषय प्रचलित पध्दतीने शिकविण्याची गरज राहणार नाही. तसेच विद्यापीठ / महाविद्यालयांना कोणत्याही प्रकारच्या पायाभूत सुविधा उपलब्ध कराव्या लागणार नाहीत. हा अभ्यासक्रम ई-लर्निंग सीडीद्वारे राबविल्यामुळे पर्यावरण जागृतीला हातभार लागेल हे विचारात घेवून सदर अभ्यासक्रम सेल्फ लर्निंग सीडीद्वारे व ऑन लाईन पध्दतीने राज्यातील ५ शासकीय महाविद्यालयांमध्ये प्रायोगिक तत्वावर शैक्षणिक वर्ष २००९-१० करिता विद्यार्थ्यांना

G:\ngc 2010 205 10 mashi 4 .doc

प्रवक्त्यांस सूचित करिते
ते सर्व कॉलेज
7-10

उपलब्ध करून देण्यात आला. प्रायोगिक तत्वावर ही सुविधा लायकॉज टेक्नॉलॉजीज प्रा. लि. यांना देण्याचे कारण म्हणजे या अभ्यासक्रमाला संस्था / महाविद्यालय यांचा व त्यांनीच विद्यार्थ्यांचा कसा प्रतिसाद मिळतो, त्याची उपयुक्तता सिद्ध होते व हे पहाणे अपेक्षित होते. त्याप्रमाणे संचालकांनी ज्या ५ शासकीय महाविद्यालयांमध्ये ही सुविधा उपलब्ध करून दिली व या व्यतिरिक्त संस्थेने राज्यातील ज्या महाविद्यालये / संस्थांमधील विद्यार्थ्यांना ही सुविधा उपलब्ध करून दिली त्यांचा अहवाल घेतल्यानंतर या सुविधेला विद्यार्थी व महाविद्यालये यांचेकडून चांगला प्रतिसाद असल्याचे विचारात घेवून व त्या अनुषंगाने या सुविधेची व्याप्ती वाढविण्याची आवश्यकता विचारात घेवून सन २०१०-११ मध्ये राज्यातील महाविद्यालयांतील विद्यार्थ्यांना सदर सुविधा उपलब्ध करून देण्याची आज शासनाच्या विद्याराधिन होती.

शासन निर्णय : लायकॉज टेक्नॉलॉजीज प्रा. लि. या कंपनी, वज्र, नवी मुंबई यांनी विद्यापीठ अनुदान आयोगाने निर्धारित केलेल्या अभ्यासक्रमानुसार तयार केलेला स्वाधरणाशासक या विषयाचा अभ्यासक्रम तयार करून तो सन २००९-१० या शैक्षणिक वर्षांमध्ये विद्यार्थ्यांना उपलब्ध करून दिल्यानंतर त्याची संचालक, उच्च शिक्षण यांनी सादर केलेल्या अहवालानुसार सिद्ध झालेली उपयुक्तता विचारात घेवून सन २०१०-११ मध्ये राज्यातील सर्व शासकीय, अशासकीय अनुदानित, कायम विना अनुदानित, पारंपारिक, व्यावसायिक व अभियांत्रिकी महाविद्यालयांतील विद्यार्थ्यांना संचालक, उच्च शिक्षण व अकृषि विद्यापीठे यांचे माध्यमातून इ-लर्निंग सुविधेद्वारे प्रती वर्ष प्रती विद्यार्थी रु. २००/- इतके शुल्क आकारून सुविधा देण्यास शासनाची मान्यता देण्यात येत आहे.

सन २००९-१० मध्ये प्रायोगिक तत्वावर ही मान्यता लायकॉज टेक्नॉलॉजीज प्रा. लि. यांना दिल्यानंतर सन २०१०-११ मध्ये ही सुविधा विद्यार्थ्यांना उपलब्ध करून देण्यासाठी रितसर निविदा प्रक्रिया करणे आवश्यक होते. तथापि काही महाविद्यालयांमध्ये आता विद्यार्थ्यांचे प्रवेश झालेले असल्यामुळे व काही महाविद्यालयांमध्ये प्रवेशाची प्रक्रिया सुरु असल्याने रितसर निविदा प्रक्रिया करावची झाल्यास त्यामध्ये या क्षेत्रात काम करणाऱ्या व निविदा प्रक्रियेत महभाग घेण्यास इच्छुक असणाऱ्या संस्थांकडे हा अभ्यासक्रम तयार असायला हवा अशा सर्व संस्थांनी तयार केलेले अभ्यासक्रम विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या मार्गदर्शक तत्वानुसार आहेत किंवा नाहीत हे तपासल्यानंतरच त्यांची निविदेसाठी पात्रता उरणार असल्याने व तदनंतर पुढील निविदेची अंतिम प्रक्रिया करावी लागणार असल्याने या कामातील अभ्यासक्रम तपासणीसाठी तज्ञ गट स्थापन करणे त्या गरजेचे. संस्थांनी तयार केलेले अभ्यासक्रम तपासणे त्यामध्ये ज्या काही उणीवा / जास्तीच्या बाबी असतील (deviation / variation) त्यासह त्यांचे निविदेसाठी पात्रता निश्चित होणार असल्याने मोठ्या प्रमाणावर बळ खर्च होईल. परिणामी शैक्षणिक वर्षाच्या पूर्व भागात विद्यार्थ्यांना ही सुविधा उपलब्ध होणार नाही जे विद्यार्थ्यांच्या हिताचे नाही हे विचारात घेवून व गतवर्षी लॉयकॉज टेक्नॉलॉजीज प्रा. लि. या कंपनीने ही सुविधा पुरविल्याचा अनुभव संचालक, उच्च शिक्षण यांच्या अहवालानुसार उत्कृष्ट असल्याने निविदा प्रक्रिया न करता हे काम लायकॉज टेक्नॉलॉजीज प्रा. लि. या कंपनीस देण्याचा निर्णय घेण्यात आलेला आहे.

अशा प्रकारची अभ्यासक्रमाची सुविधा राज्य शासनाने नियंत्रित करण्याची आवश्यकता आहे. कारण राज्य शासनाच्या सहमतीशिवाय अशा माध्यमातून अभ्यासक्रम राज्यामध्ये राबविण्यास मौकळीक ठेवल्यास यामध्ये फसवे (बोगस) अभ्यासक्रम तयार करून ते विद्यार्थ्यांमध्ये प्रसृत करणाऱ्या संस्थांचा सुळसुळाट होईल. परिणामी योग्य प्रतीच्या अभ्यासाची सुविधा तर उपलब्ध होणार नाहीच शिवाय विद्यार्थ्यांना नाहक आर्थिक झळ

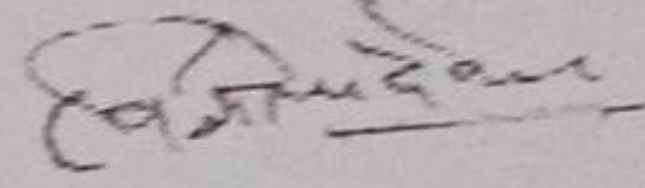
पोहोर्चाविल्लो जाईल. तेव्हा राज्य शासनाने सहमती दिलेल्या संस्थेकडूनच सदर इं-लिंगना सुविधा विद्यार्थ्यांना उपलब्ध करून देणे आवश्यक असल्याचा निर्णय घेण्यात येत आहे.

२. पर्यावरणशास्त्र हा विषय इं-लिंग सुविधेद्वारे शिकविण्याची सुविधा उपलब्ध करून देण्यास लायकोस टेक्नोलॉजीज कंपनी, वाशी, नवी मुंबई या कंपनीस शैक्षणिक वर्ष २०१०-११ करिता खालील अटीवर मान्यता देण्यात येत आहे :-

अटी व शर्ती :-

- १) सदर अभ्यासक्रम इं-लिंग सुविधेद्वारे राबविण्यामुळे शासनाने कोणत्याही प्रकारचा आर्थिक भार पडणार नाही.
- २) सदर अभ्यासक्रमासाठी प्रती विद्यार्थी निर्धारित केलेल्या रु. २००/- पेक्षा अधिक शुल्काची मागणी संस्था करणार नाही. सदर शुल्क संस्थेस महाविद्यालयामार्फत वसूल करून दिले जाईल.
- ३) वर्षभरात संस्थेची सेवा समाधानकारक न वाटल्यास शुल्क परत घेवून ती घेऊ नये.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांचे आदेशानुसार व मानवाने .

(वि. गो. चांदेकर)

कार्यासन अधिकारी, महाराष्ट्र शासन

प्रत.

१. कुलसचिव, सर्व संबंधित अकृषी विद्यापीठे
२. संचालक, उच्च शिक्षण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
३. विभागीय सहसंचालक, उच्च शिक्षण, महाराष्ट्र राज्य,
४. सर्व संबंधित शासकीय महाविद्यालये
५. व्यवस्थापक तथा मुख्य कार्यकारी अधिकारी, लायकोस टेक्नोलॉजीज कंपनी, वाशी, नवी मुंबई ४०० ७०३,
६. निवड भस्ती

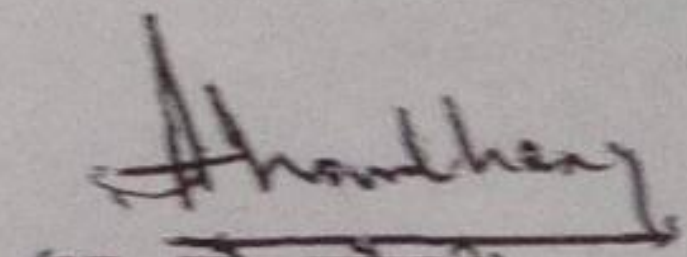
राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपुर विद्यापीठ, नागपूर
महाविद्यालय व विद्यापीठ विकास मंडळ

क्रमांक: मविम/पी/२०१०/२२५०

दिनांक: २.८.२०१०.

प्रतिलिपी माहिती करिता अग्रेषित :-

मा. प्राचार्य, सर्व संलग्नित महाविद्यालये, राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज नागपुर विद्यापीठ, नागपूर.

(अ. दौ. चौधरी)
संचालक

ENVIORNMENTAL STUDIES

TIME TABLE

2020-2021

DAY	CLASS	TIME
WEDNESDAY	B.COM	12.10.12.58
SATURDAY	B.COM/B.A.	12.10.12.58

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]

PRINCIPAL

Yashoda Girls Arts & Commerce Colleg
Srieh Nagar, Nagpur-14

RASHTRASANT TUKADOJI MAHARAJ NAGPUR UNIVERSITY

<https://www.nagpur.university>

Environmental Studies Grade Sheet

Exam Name: FOURTH SEMESTER B.A. sem

Subject Name: Environmental Studies

College Name: (95)YASHODA GIRLS ARTS & COMMERCE COLLEGE

Session: Summer-2021

Sr	Seat No	Enrollment	Student Name	Grade
1	323701	20202009516480	NEHA RAMESH CHAWARE	A
2	323702	20202009516443	AFREEN PARVEEN MOHAMMAD IZHAR ANSARI	A
3	323703	20202009516444	AKANSHA BALLU HIRE	O
4	323704	20202009516446	AMREEN KAUSAR MOHAMMAD HAFEEZ	A
5	323705	20202009516448	APEKSHA RAJESH NAGDEVE	O
6	323706	20202009516450	ARTI BALWANTSINGH THAKUR	O
7	323707	NU/A15/39852	ASHWINI MORESHWAR CHHAPEKAR	O
8	323708	20202009516454	BHAGYASHRI ASHOK DOIFODE	A
9	323709	NU/A15/4915	BHARTI MOHAN PAKMODE	O
10	323710	20192011021007	BHAWNA WASUDEO NIMJE	A
11	323711	20202009516456	BIBI NASEREEEN RIYAZUDDIN MULLA	A
12	323712	20202009516457	BIBI NAZEREEEN RIYAZUDDIN MULLA	O
13	323713	20202009516458	CHHAKULI MAHADEORAD GEDAM	A
14	323714	20202009516459	CHITRAREKHA HIRURAM VARMA	O
15	323715	20202009516461	DEVIKA SHUBHNRATH SAHU	A
16	323716	20192011021009	DHANASHREE GAJENDRA KURZEKAR	A
17	323717	20202009516463	DIVYA DURYODHAN HATAGARE	O
18	323718	20202009516464	DIVYA PRADEEPKUMAR TIWARI	A
19	323719	20192011021011	DURGA DHANRAJ BOTRE	A
20	323720	20192011021013	GAYATRI DHANRAJ BOTRE	A
21	323721	20202009516465	GULAFSHAN ZAHERA SAKHWAT ALI	A
22	323722	20202009516466	HADIYA SABA MOHAMMAD ARIF	A
23	323723	20202009516467	HARSHADA SURESH DAHANE	A
24	323724	20202009516468	INDU BHUVAN SHAHU	O
25	323725	20202009516469	ISHA ARUN TITRE	A
26	323726	20202009516473	LILIMA PADMALOCHAN PADHAN	O
27	323727	NU/A10/5289	MAMTA BHURAOD NEWARE	A
28	323728	20192011021018	MANISHA SUNIL KAVISHWAR	B
29	323729	20202009516474	MEENA AHARSINGH PAWAR	A
30	323730	20202009516476	MONIKA VINAYKRAO NIMBALKAR	O
31	323731	20202009516477	NAMIRA JAFAR SHEIKH	A
32	323732	20192011021020	NAMRATA RAJU SIRSAM	A
33	323733	20202009516478	NANDINI AJAY GANVIR	A
34	323734	20202009516482	NITUTAJ GANPAT RAMELWAR	A
35	323735	20202009516484	PALLAVI PRAKASH KARPATE	O
36	323736	20202009516485	PALLAVI SANJAY KAMBLE	O
37	323737	20202009516486	PAYAL RIKHILAL DAHAKE	O
38	323738	20202009516487	POOJA MUKESH DUBEY	O
39	323739	20202009516488	POOJA PANNALAL CHOUDHARY	A
40	323740	20202009516490	PRAGATI RAJKUMAR SAMARTH	A
41	323741	20202009516494	PRANALI MORESHWAR CHHAPEKAR	O
42	323742	20182011024473	PRATIKSHA NARENDRA KARADBHAIJE	O
43	323743	20183010703952	PRATIKSHA RAJESH BANSOD	A
44	323744	20202009516496	PRIYANKA JAYDEO KELWADE	O
45	323745	20202009516497	PUJA RAJENDRA JILHARE	O
46	323746	20202009516499	RANU SAKHARAM MESHRAM	O

PRINCIPAL

Signature Of Exa

RASHTRASANT TUKADOJI MAHARAJ NAGPUR UNIVERSITY

<https://www.nagpur.university>

Environmental Studies Grade Sheet

Exam Name: FOURTH SEMESTER B.A. sem

Subject Name: Environmental Studies

College Name: (95)YASHODA GIRLS ARTS & COMMERCE COLLEGE

Session: Summer-2021

Sr	Seat No	Enrollment	Student Name	Grade
47	323747	20202009516500	RASIKA NAMDEV RUIKAR	A
48	323748	20202009516502	ROSHNI SHANKAR JAISWAL	O
49	323749	20202009516503	ROUSHNI FARVEEN MOHAMMAD IZHAR ANSARI	A
50	323750	20202009516504	RUPALI SITARAM AMBAGADE	O
51	323751	20202009516505	SAMIKSHA NANDKISHOR RAGIT	O
52	323752	20202009516506	SANDHYA VISHNU RAKSHAK	O
53	323753	20202009516507	SANGITA HARIPRASAD SONI	O
54	323754	20202009516509	SANJANA ARVIND WANKHEDE	O
55	323755	20202009516512	SATWANTKAUR RATANSINGH BAWARI	A
56	323756	20202009516513	SATYSHILA RAMESH NEWARE	A
57	323757	20202009516514	SEJAL DEVANAND RADKE	O
58	323758	20202009516515	SHARDA PRAKASH RATHOD	O
59	323759	20202009516516	SHEJAL RAHUL SONULE	O
60	323760	20202009516517	SHIREEN SABA MOHAMMAD ARIF	A
61	323761	20202009516519	SHUBHANGI CHINTAMAN HANGRULKAR	A
62	323762	20202009516520	SIMRAN ARVIND HALMARE	A
63	323763	20183007008513	SINTHIYA MAHESH NANGAVE	O
64	323764	20202009516521	SONALI SURESH LONARKAR	O
65	323765	20172010701780	SUPRIYA RAJESHWAR KAMBLE	O
66	323766	20202009516524	SURBHI MOHAN SHENDE	O
67	323767	20202009516525	SWATI DNYANESHWAR NAGPURE	O
68	323768	20202009516528	TANUJI VIJAY PULZELE	O
69	323769	20172010701788	TRUSHALI VIJAYRAO AMTE	O
70	323770	20202009516531	VAISHNAVI BABAN MEHERE	A
71	323771	20202009516532	VANASHREE DEVIDAS PARTEKI	O

Sumita
Signature Of Examinee

Print Date & Time: 26-07-2021 11:33 AM

PRINCIPAL

Yashoda Girls Arts & Commerce College
Bach Nagar, Nagpur-46

RASHTRASANT TUKADOJI MAHARAJ NAGPUR UNIVERSITY

<https://www.nagpur.university>

Environmental Studies Grade Sheet

Exam Name: FOURTH SEMESTER BACHELOR OF COMMERCE (B.Com.) cbs

Subject Name: Environmental Studies

College Name: (95)YASHODA GIRLS ARTS & COMMERCE COLLEGE

Session: Summer-2021

Sr	Seat No	Enrollment	Student Name	Grade
1	381077	20181010703454	BHAGYASHRI MAHADEO BHAGAT	O
2	381078	20203009509315	BINDIA INDIRAJEET SHRIWAS	O
3	381079	201830065032917	DEVYANI VIJAY WAGHADE	A
4	381080	20181010703467	DHANSHRI PRAKASH DONGRE	A
5	381081	20203009509317	DIPTI VIJAY WAGHADE	A
6	381082	20203009509318	HIMANI ANAND MISAL	O
7	381083	20181010703473	KAJAL DIVANLAL KATHLEWAR	O
8	381084	20183011013707	KAVITA BACHANSINGH THAKUR	O
9	381085	20193011013709	KHUSHBU SANJAY NARAD	O
10	381086	20203009509328	NAUSHABA JYUBER KHAN	A
11	381087	20203009509331	NIVEDITA ANKUSH DHAWADE	A
12	381088	20203009509333	REHAL DILIP KAMBLE	O
13	381089	20181017507702	PRACHI MANOJ NAGDEVE	A
14	381090	20203009509338	PRAVATI PRIEMDAS SHENDE	A
15	381091	20203009509340	PRINCY TILAKCHAND BRAMHE	O
16	381092	20203066500304	PRITI KISHOR UIKEY	O
17	381093	20203009509342	PRIYA SHIVKUMAR SINGH	O
18	381094	20203009509345	RANI SATISH PATEL	O
19	381095	20203009509349	SANSKRUTI ISHWAR PAWAR	A
20	381096	20203009509351	SHALI HARISH UIKEY	O
21	381097	20203066500337	SHRADHA GHANSHYAM MASRAM	O
22	381098	20203009509357	SHRUSHTI DILIP BHAJBHUJE	O
23	381099	2015016600711112	SHWETA RAMMANI PANDE	O
24	381100	20203009509360	VAISHANVI AMRUT BHAT	O
25	381101	20203009509363	VARSHA HORLAL TADAV	O
26	381102	2013018600230546	ANITA BACHHALAL SAHU	O
27	381103	20203009509314	ANJULMARI VIKENDRA SAH	A
28	381104	20183013215619	BABLI SANTOSH SHRIWAS	O
29	381105	20203009509319	KAJAL GENDAL VARMA	O
30	381106	20203009509321	LAAMBAI CHAINLAL SULAHE	B
31	381107	20203009509324	MANDAJNE BHUGENDRA PATHAK	A
32	381108	20203009509325	MANISHA UMACHARAN SAHU	O
33	381109	20203009509346	RANI SUBBLAL BILONE	O
34	381110	20203009509348	RUCHI SHEVAKANT TIWARI	O
35	381111	20203009509350	SEEMA SHYAMDATT VISHWAKARMA	O
36	381112	20203009509353	SHIVANI ANJULKUMAR TIWARI	A
37	381113	20203009509354	SHWETA SURESH NANKAR	O
38	381114	20203009509318	CHANCHAL SUND, PAVTE	A
39	381115	20172092312832	KALPANI YASHWANT NAROTKAR	B
40	381116	20203009509320	KHUSHBU MANOJAS GAUTAM	A
41	381117	20203009509326	NAVYUKI NARDEO KUMBHARE	A
42	381118	20203009509327	NEHAL AJAY BANTE	A
43	381119	20203009509328	NEHITA NARDEO KUMBARE	A
44	381120	20203009509330	NISHA DEODDHAL SHINGU	A
45	381121	20203009509332	PALLAVI SHRIDHAN MISAL	O
46	381122	20203009509333	POOJA ANJINDRA USHE	A

RASHTRASANT TUKADOJI MAHARAJ NAGPUR UNIVERSITY

<https://www.nagpur.university>

Environmental Studies Grade Sheet
Exam Name: FOURTH SEMESTER BACHELOR OF COMMERCE (B.Com.) cbs
Subject Name: Environmental Studies
College Name: (95)YASHODA GIRLS ARTS & COMMERCE COLLEGE
Session: Summer-2021

Sr	Seat No	Enrollment	Student Name	Grade
47	381123	20203009509336	PRANALI KHUSHALRAO GADEKAR	O
48	381124	20203009509339	PRERANA KISHOR RAMTEKE	O
49	381125	20203009509341	PRITI SUBESH NAGPURE	A
50	381126	20203009509344	PRIYANKA SIDDHARTH KAMBLE	A
51	381127	20192011021038	RANJANI MADHUKAR GHOSHESHWAR	O
52	381128	20203009509347	ROSHANI RAHPRASAD BISEN	A
53	381129	20203009509356	SNEHAL ISHWAR RAUT	O
54	381130	20173010722335	VAISHALI MILIND NARKHEDE	O

Signature Of Examiner

Print Date & Time: 26-07-2021 11:25 AM

PRINCIPAL

Yashoda Girls Arts & Commerce College
Brih Nagar, Nagpur-46

YASHODA GIRLS' ART'S & COMMERCE COLLEGE, NAGPUR
 ENVIORNMENTAL STUDIES
 EXAM NAME- -B.A.M.FOURTH SEMESTER (B.A.)
 ENVIORNMENTAL STUDIES
 SUMMER - 2021

SR.NO	STUDENTS NAME	MARKES OBTAINED					
		NOTE BOOK	OBJECTIVE	ESSAY TYPE	TOTAL	PASSING	GRADE
		25	50	25	100	40	O/A/B/C
1	NEHA RAMESH CHAWARE	20	40	10	70		A
2	AFREEN PARVEEN MOHAMAD ANSARI	20	33	20	73		A
3	AKANSHA BALU HIRE	22	40	16	78		O
4	AMREEN KAUSAR MOHAMAD HAFEEZ	20	33	20	73		A
5	APEKSHA RAJESH NAGDEVE	20	45	15	80		O
6	ARATI BALWANTSING THAKUR	22	40	20	82		O
7	ASHWINI MORESHWAR CHAPEKAR	20	40	22	82		O
8	BHAGYASHREI ASHOK DOIFODE	20	41	22	83		O
9	BHARTI MOHAN PAKMODE	20	33	20	73		A
10	BHAWANA WASUDEV NIMAJE	22	40	16	78		O
11	BIBI NASREEN RIYAZUDDIN MULLA	20	33	19	72		A
12	BIBI NASREEN RIYAZUDDIN MULLA	20	40	10	70		A
13	CHAKULI MAHADEV GEDAM	20	45	20	85		O
14	CHITRALEKAHA HIRAMAN VARMA	20	33	20	73		A
15	DEVIKA SUBHNATH SAHU	22	44	10	70		A
16	DHANSHREE GAJENDRA KURZEKAR	22	44	10	76		A
17	DIYA DURYODHAN HATGHARE	22	40	12	74		A
18	DIYA PRADEEPKUMAR TIWARI	22	44	10	76		O
19	DURGA DHANRAJ BOTARE	20	40	10	70		A
20	GAYATRI DHANREJ BOTARE	20	33	20	73		A
21	GULSHAN ZAHERA SAKHAWAT ALI	22	32	20	74		A
22	HADIYA SABA MOHAMAD ARIF	22	40	12	74		A
23	HARSHADA SURESH DAMALE	20	40	10	70		A
24	INDU BHUWAN SHAHU	20	45	20	85		O
25	ISHA ARUN TITARE	20	33	20	73		A
26	LILIMA PADAMOLOCHAN PADHAN	20	42	22	84		O
27	MAMATA BHAURAO NRWARE	20	33	20	73		A
28	MANISHA SUNIL KAVISHWAR	20	25	15	60		B
29	MEENA AMARSINGH PAWAR	22	31	20	73		A
30	MONIKA VINAYKRAO NIMBALKAR	22	42	10	76		O
31	NABIRA JAFAR SHEIKH	20	33	20	73		A
32	NAMRATA RAJU SIRSAM	20	33	20	73		A
33	NANDINI AJAY GANVIR	20	40	10	70		A
34	NITUTAI GANPAT RAMELWAR	20	34	20	74		A
35	PALLAVI PRAKASH KARPATE	20	45	15	80		O
36	PALLAVI SANJAY KAMBLE	20	42	22	84		O
37	PAYAL RIKILAL DAHAKE	20	42	22	84		O
38	POOJA MUKESH DUBEY	22	34	10	76		O

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]
 PRINCIPAL
 Yashoda Girls Arts & Commerce College
 Nagpur

39	POOJA PANNALAL CHOUDHARY	20	33	20	73		A
40	PRAGATI RAJKUMAR SAMARTH	20	40	10	70		A
41	PRANALI MORESHAWAR CHAPEKAR	22	44	12	78		O
42	PRATIKSHA NARENDRA KARADBHJANE	22	34	10	76		O
43	PRATIKSHA RAJESH BANSOD	20	33	20	73		A
44	PRIYANKA JAYDEV KELWADE	20	42	22	84		O
45	PUJA RAJENDRA JILLHARE	20	42	21	83		O
46	RANU SAKHAARAM MESHARAM	22	33	10	76		O
47	RASIKA NAMDEV RUHIKAR	20	34	20	74		A
48	ROSHANI SHANKAR JAISWAL	22	44	12	78		O
49	ROSHANI PRAVEEN MOHAMAD ANSARI	20	34	20	74		A
50	RUPALI SITARAM AMBAGADE	22	33	10	76		O
51	SAMIKSHA NANDKISHOR RAGIT	22	44	12	78		O
52	SANDHYA VISHNU RAKSHAK	20	15	15	80		O
53	SANGITA HARIPRASAD SONI	22	34	10	76		O
54	SANJANA ARVIN WANKHEDE	22	34	11	77		O
55	SATWANTKAUR RATANSING BAWARI	20	34	20	74		A
56	SATYASHILA RAMAESH NEWARE	22	44	12	78		O
57	SEJAL DEVAND RADAKE	22	44	13	79		O
58	SHARADA PRAKASH RATHOD	22	44	12	78		O
59	SHEJAL RAHUL SONULE	20	45	15	80		O
60	SHIREEN SABA MOHAMAD ARIF	20	34	20	74		A
61	SHUBHANGI CHINTAMAN MANGRULKAR	20	33	20	73		A
62	SIMRAN ARVIN HALMARE	20	40	10	70		A
63	SINTHYA MAHESH NANDAGAVE	22	44	11	77		O
64	SONALI SURESH LONARKAR	22	44	12	78		O
65	SUPRIYA RAJESHWAR KAMBLE	22	44	13	79		O
66	SURABHI MOHAN SHENDE	20	45	15	80		O
67	SWATI SNYANESHWAR NAGPURE	22	44	12	78		O
68	TANU VIJAY FULZELE	20	42	21	83		O
69	TRUSHALI VIJAYRAO AMTE	22	44	11	77		O
70	VAISHNAVI BABAN MEHERE	20	33	20	73		A
71	VANSHREE DEVIDAS PARTEKI	20	42	21	83		O

Signature of Examiner

Principal
PRINCIPAL
Yashoda Girls Arts & Commerce College
Sneh Nagar, Nagpur-46

YASHODA GIRLS' ART'S & COMMERCE COLLEGE, NAGPUR

EXAM NAME- -B.COM.FOURTH SEMESTER

SUMMER - 2021

SR.NO.	STUDENTS NAME	MARKES OBTAINED					GRADE
		NOTE BOOK	OBJECTIVE	ESSAY TYPE	TOTAL	PASSING	
		25	50	25	100	40	O/A/B/C
1	BHAGYASHRI MAHADEV BHAGAT	22	40	16	78		O
2	BINDIYA INDERJEET SHRIWAS	20	45	15	80		O
3	DEVYANI VIJAY WAGHADE	20	40	10	70		A
4	DHANSHRI PRAKASH DONGRE	20	33	20	73		A
5	DIPTI VIJAY WAGHADE	20	40	10	70		A
6	HIMANI ANAND MISAL	22	40	14	76		O
7	KAJAL JIVANLAL KATHLWAR	20	40	22	82		O
8	KAVITA BACHANSINGH THAKUR	20	41	22	83		O
9	KHUSABU SANJAY NARAD	20	42	22	84		O
10	NAUSHABA JYUBER KAHAN	20	35	20	75		A
11	NIVEDITA ANKUSH DHAWADE	20	33	19	72		A
12	PAYAL DILIP KAMBLE	22	44	10	76		O
13	PRACHI MANOJ NAGDEVE	20	40	10	70		A
14	PRAVAATI PREMDAS SHENDE	20	33	20	73		A
15	PRINCY TILAKCHAND SHINDE	20	40	10	70		A
16	PRITI KISHOR UIKEY	20	45	15	80		O
17	PRIYA SHIVKUMAR SING	22	44	12	78		O
18	RANI SATISH UIKEY	22	44	10	76		O
19	SANSKRUTI ISHWAR PAWAR	20	40	10	70		A
20	SHALU HARISH UKEY	20	45	15	80		O
21	SHRADHA GHANSHYAM MASRAM	22	40	16	78		O
22	SHRUSHTI DILIP BHAJBHUJE	22	44	12	78		O
23	SWETA RAMANJI PANDE	20	45	15	80		O
24	VAISHANVI AMRUT BHATT	20	45	20	85		O
25	VARSHA HIRALAL YADAV	20	40	18	78		O
26	ANITA BACCHALAL SHAHU	20	41	22	83		O
27	ANJUKUMARI VIRENDRA SAH	20	33	20	73		A
28	BABLI SANTOSH SHRIWAS	22	44	16	78		O
29	KAJAL GENDLAL VARMA	20	41	22	83		O
30	LAXMIBAI CHAINLAL SULAKHE	20	35	15	60		B
31	MANDAKINI BHUJENDRA PATHAK	20	33	20	73		A
32	MANISHA UMACHARAN SAHU	22	40	16	78		O
33	RANI SUBELAL BILONE	20	45	15	80		O
34	RUCHI SIVAKANT TIWARI	20	40	22	82		O
35	SEEMA SHYAMDAATT VISHWARKARM	20	45	15	80		O
36	SHIVANI ARUNKUMAR RIWARI	20	33	20	73		A
37	SWETA SUSRESH MANKAR	20	42	22	84		O
38	CHANCHAL SUNIL PARVE	20	33	20	73		A
39	KALYANI YASHWANT MAROTKAR	20	35	15	60		B
40	KHUSABU HARIDAS GAUTAM	20	40	10	70		A

41	MAYURI NAMDEO KUMBARE	20	33	20	73		A
42	MRUNAL AJAY BANTE	20	33	19	72		A
43	NIKITA NAMDEO KUMBARE	20	33	20	73		A
44	NISHA DEGULAL SHAHU	20	40	22	82		O
45	PALLAVI SHRIRAM MISAL	20	40	10	70		A
46	POOJA RAVINDRA UPRE	20	34	20	74		A
47	PRANALI KHUSHALRAO GADEKAR	22	40	16	78		O
48	PRERANA KISHOR RAMTEKE	22	40	14	76		O
49	PRITI SURESH NAGPURE	20	45	15	80		O
50	PRIYANK SHIDHARTH KAMBLE	20	33	20	73		A
51	RAJANI MADHUKAR GHODESHWAR	20	40	10	70		A
52	ROSHANI RAMPRASAD BISEN	22	40	14	76		O
53	SNEHAL ISHWAR RAUT	20	33	20	73		A
54	VAISHALI MILIND NARKHEDE	22	44	10	76		O

[Handwritten Signature]

Signature of Examiner

[Handwritten Signature]

Principal

PRINCIPAL

Yashoda Girls Arts & Commerce College
Sri Ch. Nagar, Nagpur-46

RASHTRASANT TUKADOJI MAHARAJ NAGPUR UNIVERSITY, NAGPUR
SUMMER EXAMINATION - 2021
CENTRE ; YASHODA GIRLS' ARTS & COMMERCE COLLEGE
CLASS : B.COM. II & B.A. II

Time : Three Hour

Subject : Environment Science

Marks : 75

Note : 1) All questions are compulsory
2) All questions carry equal marks.

प्र. १ . सविस्तर उत्तर लिहा.

१. प्रदूषण म्हणजे काय? प्रदूषणाचे प्रकार, कारणे, परिणाम, व उपाय यावर सविस्तर माहिती लिहा.

किंवा

जलप्रदूषण म्हणजे काय? जल प्रदूषणाचे प्रकार, कारणे, परिणाम, त्यावर उपाय योजना लिहा.

किंवा

पर्यावरण शास्त्र म्हणजे काय? त्याच्या व्याख्या, महत्त्व व जनजागृतीची आवश्यकता स्पष्ट करा.

प्र. २. रिकाम्या जागा भरा

- भारतातील पर्यावरण विषयक संशोधन करणाऱ्या एकमेव शासकीय संस्थेच्या नावाची अद्याक्षरे----- अशी आहे. (NERI, NEERI, NIIRI, NIERE)
- आंतरराष्ट्रीय ओझोन ठार संवर्धन दिवस ----- साजरा करण्यात येतो (१४ सप्टेंबर, १५ सप्टेंबर, १६सप्टेंबर, १७ सप्टेंबर)
- हिरोशिमा दिवस ---- ला असतो. (६ आगस्ट, १६सप्टेंबर, १६ आगस्ट, ६सप्टेंबर)
- व्याघ्र प्रकल्प हा कार्यक्रम ----- संवर्धनाकारीता आखण्यात आला. (हत्तीच्या, घोड्याच्या, मगरीच्या, वाघाच्या)
- पर्यावरण संवर्धनाकारीता पर्यावरणाला ----- ठरणाऱ्या घटकाचा कायम प्रतिबंध करावा लागेल. (सहायक, आधारभूत, धोकादायक, रोगमुक्त)
- दारे वा-याचा वापर करून उर्जा मिळवता येते. (पवनचक्री,पंखा, फुगा, सूर्य)
- पर्यावरणातील जीवांच्या नष्ट झालेल्या ----- पुन्हा कधीच परतून येणार नाही. (प्रजाती, समूह, संपले, शरीर)
- विकसनशील देशांमध्ये गरीब जनता उर्जेच्या वापराकरिता ----- अवलंबून असते. (रराकेलवर, पेट्रोलवर, जंगलावर,)
- ताजमहालचा संगमरवर आम्ही वर्षा परिणामामुळे तो -----पिवळा पडायला लागला आहे. (पिवळा, पांढरा, काळा, निळा)
- सौरऊर्जा वापर ----- या यंत्राद्वारे करून अन्न सिजावता येते. (बल्ब, शेगडी, सोलर कुकर, स्टोव्ह)
- जैवविधता म्हणजे पृथ्वीवरील सजीव सृष्टीत आढळणारे नैसर्गिक ----- जाती. (वैविध्य, मानव, प्राणी)
- हि इक प्रमुख इंधन वनस्पती आहे. (जत्रोपा, कापूस मका, सोयाबीन)
- पर्यावरण हा विषय ----- आहे. (आंतरविध्याशाखीय, बहुविध्याशाखीय, एकविध्याशाखीय)
- चक्रीवादळ, भूकंप, महापूर, अवर्षण या -----आहेत. (मानवी संकटे, नैसर्गिक आपत्ती , प्रदूषणाचे प्रकार)

१५. पाणी वापरण्याचे काटेकोर पध्दत म्हणजे ----- होय. (ठिंबकसिंचन, सुधमसिंचन, लघुसिंचन)
१६. सावण, डीटजंट, यामुळे ----- प्रकारचे प्रदूषण घडून येते. (ध्वनी प्रदूषण, जलप्रदूषण, हवा प्रदूषण)
१७. जंगलामुळे ----- यास आळा बसतो. (हवा प्रदूषण, लोकसंख्या, पर्जन्य)
१८. सजीवांचे पर्यावरण हे प्राकृतिक, जैविक व ----- पर्यावरणाच्या एकत्रीकरणातून बनलेले असते. (आर्थिक, शास्त्रीय, सामाजिक, भौगोलिक)
१९. देवराई हा ----- पूजनाचा प्रकार आहे. (वन, निसर्ग, देव, जल)
२०. ----- महिन्यात स्त्रिया वादाच्या झाडाची पूजा करतात. (श्रावण, आषाढ, जेष्ठ, भाद्रपद)
२१. पृथ्वीवर अस्तित्वात आल्यापासून मानवाची भूमिका हि कायम ----- राहिली आहे. (संशोधकाची, निसर्गपूजकाची, भक्षकाची, रक्षकाची)
२२. भारताच्या काही भागात ----- झाड हे अपशकुनी समजले जाते. (आंब्याचे, वडाचे, पिंपळाचे, चिंचेचे)
२३. हिवाळ्याच्या मध्यकाळात सूर्याचे ----- सुरु असते. (दक्षिणायन, उत्तरायण, ध्रमण, शितलीकरण)
२४. ग्रामीण भागात अजूनही ----- हा उष्णता उर्जेचा प्रमुख स्रोत आहे. (गॅस, जळाऊलाकूड, बायोगॅस, रफिल)
२५. सर्व मानवांना जगण्यासाठी ----- उपभोग घ्यावाच लागतो. (अन्नाचा, पाण्याचा, घराचा, साधनसंपत्तीचा)
२६. जागतिक प्रदूषण व कच-याच्या निर्मितीत ----- टक्के वाटा भारताचा आहे. (३, २०, ४०, ७)
२७. खनिज तेल शुद्धीकरण हा ----- उद्योग मनाला जातो. (प्राथमिक, दुय्यम, परदेशी, घटक)
२८. हवा पाणी व जमीन यांचे दुपीतीकरण झाल्याने मानवी गुणवत्तेवर ----- परिणाम होतो. (दुष्ट, अनिष्ट, लाभदायक, सुखकारक)
२९. ग्रामीण भागात घटक फार महत्त्वाची भूमिका बजावतात. (पर्यावरणीय, सामाजिक, आर्थिक, राजकीय)
३०. जागतिक पर्यावरण दिन ---- रोजी साजरा केला जातो. (१ जून, ५ मे, ३ जून, ५ जून)
३१. जागतिक वसुंधरा दिन ----- रोजी साजरा केला जातो. (२२ जाने., २२ फेब्र., २२ मार्च, २२ एप्रिल)
३२. पृथ्वीसाठी --- हा प्रमुख उर्जास्रोत आहे. (बारा, लाटा, सूर्य, कोळसा)
३३. पावन उर्जा, सौर उर्जा व जीवन वस्तुमान हे ----- उर्जास्रोत आहेत. (अपुननर्विकृत, पुनरर्विकृत, महाग, स्वस्त)
३४. जळाऊलाकूड, खनिज तेल, व कोळसा हे मुख्यतः --- उर्जास्रोत आहे. (अपारंपारिक, पारंपारिक, अपुननर्विकरणीय, पुननर्विकरणीय)
३५. बायोगॅस, व बायोडिग्रेल हे ----- प्रकार आहे. (खतांचे, जैव इंधनाचे, सौंदर्यप्रसाधानेचे, अन्नाचे)
३६. भरपूर पाऊस आणि पुरेसा पाणी पुरवठा असलेल्या ठिकाणीच ----- होऊ शकते. (अणुउर्जा निर्मिती, जलविद्युत निर्मिती, वीज निर्मिती, वातऊर्जा निर्मिती)

प्र. २. जोड्या लावा.

१. हिरोशिमा दिवस

२. जागतिक लोकसंख्या दिन

३. आंतरराष्ट्रीय श्रद्धा दिन

४. जट्टोपा

अ) जीव इंधन

ब) १६ सप्टेंबर

क) ६ अगस्ट

ई) ११ जुलै